

Vidja različni vojski: svirepi ustashi v černi kurtki ot Francetichевичa legion, podkupni domobrani (opylchenci, b. pr.) sys zapretnati rykavi na zelenite uniformi i mazni kosmati cherkezi ot armijata na ukrainskija general Vlasov, koito se izkachvaha s pyrgavite si koncheta s dylgi spleteni opashki po stylbite na kazarmata; uzna za nemskata voenna policija s metalni polumeseци na gyrdite, za vojnicite ot SS shturmova divizija i prashnata nemska pehota, murgavite italianci ot jug s černi kydravi kosi i onezi, opasnite, koito noseha kysi typi karabini.

Umeeshe da razpoznava agentite ot tajnata policija po dylgite kozheni palta, koito stigaha pochti do petite im, i po shapkite, nahlupeni nad ochite im.

Vidja i Maks Luburich v černa uniforma, obkryzhen ot telohranitelite si. Kogato zavyrshi vojnata, zavedoha cjaloto im uchilishte v mazata na Luburichevata vila na starata Skenderija, kydeto im pokazaha kazani za varene na hora, specialna jutija, s kojato goreli zatvornicite, verigi, klinove i shiroka dyrvena masa, chijto plot beshe oshte mazen ot pot i kryv. Govoreshe se, che ustashite prinudili zaloveni mladezh i devojka da se ljubjat na тази masa, a sled tova gi sysekli s kasapski satyri.

Sled policejskija chas, dylboko pod Hajriinata kyshta gradyt gaseshe vsichkite si svetlini, poradi opasnost ot syjuznicheski bombardirovachi, prevrysh tajki se v gluha tymna jama. Chuvashе se samo priglushenijat bumtezh na motori i po njakoe izsvirvane, posledvano ot izstreli.. Pusna se sluh, che ustashite koleli nared decata na izbjagalite komunisti. Herceg zaklinashe Hajrija da ne go predade, mjatajki se v treska:

- Ne me davaj, Hajrija, molja te... Ne me davaj na tjah...

Njakolko dena predi osvobozhdenieto vidja obeseni na Marin dvor. Njakoj im beshe sybul obuvkite i botushite i te se ljuleeha ot vjatyra s posineli glavi, s lica, otvratitelni ot sreshtata sys smyrтта. Nikoga sled tova ne otkri po-podhodjashta iljustracija kym "Balada za obesenite" na Fransoa Vijon.

Po vreme na vojnata bjaha zatvoreni osnovnite uchilishta i zatova Hajrija go zavede v manastira "Sv. Avgustin", kydeto trjabvashe da se moljat na boga predi zapochvane na chasa. Malkite katolici skljudhava ryce, pravoslavnite gi dyrzhaha skrysteni na gyrдите, a mjusjulmanite stojaha svobodno otpusnali ryce. Uchitelka mu beshe sestra Jozefina. Za dobyr uspeh poluchavaha sveti ikonki, koito obiknoveno predstavljavaha Magdaleninata kyrpa ili sv. Francisk Asizki kak razgovarja s pticite. Iz koridorite lezhaha smyrтно umoreni prashni vojnici ot grupirovkata armii "E", koito edva se bjaha dovlekli ot Gyrcija, kydeto gi bjaha razbili syjuznicite. Njakoj ot tjah pogalvaha malkija Herceg, kogato vлизашe v klas, zashtoto beshe svetlokos i prilichashe na tehnite deca. Njamaha obuvki; krakata im bjaha omotani s parcali i bintove. Dokato umiraha po betonnija pod na koridora, legnali vyrhu mrysnite si ranici, decata srichaha v hor:

"Ela, Momo, ela!
Eto mama, Momo!
O, mamo, mamo!
Ela, mamo!
Isa i osa...
Kysh, oso, kysh!
Mima i Marina,
nosjat na syrneto
sol i slama - eto..."

Sestra Jozefina im razkri tajnata na dushata:

"Vseki ot vas ima dusha i kogato umre, dushata mu shte se prevyrne v ptica i she otleti na nebetu..."

Posle pak se moleha i romona na detskite glasove se noseshe iz akustichnite koridori na manastira:

"Ave Maria Gratia plena Domine tecum Benedicta tu in mutieribus e benedictus fructus ventris tuis Jesum..."

Dumite na тази molitva ledeno otekvaha, kato snezhni kristali prez zimnite dni, kogato se puka dyrvo i kamyk. Ne razbirashe smisyla im, no v tjah studeno zvyntjaha kamyk i metal.

Po objad, na vryshtane kym Hajriinata kyshta, izvivashe vrat, gledajki kak muezinite se kachvat na minaretata na dzhamiite i se vajkat nad oblacite nad charshijata:

"Allahju ekber, Allahju ekber, Allahju ekber, Allahju ekber, Allahju ekber, Allahju ekber, Allahju ekber, Allahju ekber, Allahju ekber, Allahju ekber..." - i kym chetirite strani na sveta. Peeha s visoki tenori na skopci, ot koito napirashe njakakva spodavena tyga i zhazhda za nebeto.

"Allahju ekber! Mohamed resul allahy..."

Vyv fontana sred senchestija dvor na Begova dzhamija, na kojato pisheshe: "KAMYK NA IVAN KACHICH - PUCHISHTE, BRACH", se kypeha gylybi.